

2 квітня

[Максим Віхров](#)

Ще не так давно РНБО була майже декоративним органом, а посада її секретаря — чимось на зразок почесного заслання для політиків, які не змогли утриматись у вищому ешелоні.

Зрештою, у законодавстві за Радбезом закріплена доволі скромна функція координаційного майданчика при президенті. Але 2020 року Радбез почав швидко набирати вагу і тепер дублює функції деяких інших органів влади. А отже, зростає і значення того, з кого комплектується і чим займається цей невиборний орган державної влади.

1. Хто є хто у Радбезі

Згідно з Конституцією, персональний склад РНБО становить щонайменше шестеро осіб, котрі входять туди за посадою. Це президент Володимир Зеленський, прем'єр-міністр Денис Шмигаль, очільник Міноборони Андрій Таран, голова СБУ Іван Баканов, а також міністри внутрішніх та закордонних справ Арсен Аваков та Дмитро Кулеба. Крім них, у засіданнях РНБО має право брати участь голова Верховної Ради, але вже у вересні 2019 року президент ввів Дмитра Разумкова до складу РНБО. Як і очільника свого офісу Андрія Богдана, якому приписували неформальну роль регента при

президенті, а потім його замінив Андрій Єрмак. Олексій Данілов став заступником тодішнього секретаря РНБО, ексміністра фінансів Олександра Данилюка, ще у липні 2019-го, а у вересні 2019-го посів його місце.

Що ж до решти членів РНБО, то найчисленнішою є «військово-правоохоронна» група. Окрім очільників Міноборони, СБУ та МВС, її з часом поповнили голова Служби зовнішньої розвідки Валерій Кондратюк, голова Збройних Сил Руслан Хомчак, міністр у справах ветеранів Юлія Лапутіна, а також генпрокурорка Ірина Венедіктова. Крім того, першим заступником секретаря РНБО є генерал-полковник Михайло Коваль, який у березні — липні 2014 року виконував обов'язки міністра оборони, а потім перейшов на роботу до РНБО. А от генерала Сергія Кривоноса звільнили з посади заступника секретаря Радбезу наприкінці 2020 року — нібито через публічну критику Зеленського.

Суміжне поле діяльності має міністр із питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Олексій Резніков, який з'явився у складі РНБО лише у березні 2020 року. У жовтні 2019-го до Радбезу залетіли два «голуби миру» — комік Сергій Сивохо та нардеп від «Слуги народу» Максим Ткаченко, які були призначені радниками з питань реінтеграції та відновлення Донбасу. Після цього вони розпочали бурхливу «миротворчу» діяльність, яка закінчилась у березні 2020 року тим, що презентацію «Національної платформи примирення та єдності» зірвали ветерани та активісти. Данілов тоді засудив насильство, але від «миротворчої» риторики Сивохо відмежувався. Невдовзі і Сивохо, і Ткаченка з Радбезу звільнили. А от «міжнародників» у Радбезі лише троє. Окрім Кулеби, це віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина та перший заступник секретаря РНБО Руслан Демченко, призначений у червні 2020 року. Демченко працював у структурах МЗС із ранніх 1990-х, був радником Петра Порошенка, а тепер є радником Володимира Зеленського.

Тема з націоналізацією «нагробованої» власності може стати не менш популярною, ніж демонстративне побиття проросійських діячів. «Далі будуть офшори, власність, все, що поцуплено з 1991 року в українського народу, буде повернуте українському народу», — заявляв Данілов ще у лютому

Також у РНБО можна виділити групу «діджитальників». Так, у березні 2021 року до складу Радбезу увійшов міністр цифрової трансформації Михайло Федоров. Це було цілком передбачувано, адже діджиталізація й досі залишається однією з улюблених «фішок» Зеленського. Не чужа ця тема й

Арсену Авакову, який торік активно рекламував додаток «ДіЯ», розроблений Мінцифрою. Близька вона і Олексію Данілову. Ще у листопаді 2014-го Данілов заснував ГО «Суспільне око», яка займалася розробкою єдиної електронної бази даних ресурсів України для потреб державного управління. 2016 року організація презентувала проєкт «Енциклопедія Територій». У жовтні 2019-го Данілов очолив Національний координаційний центр кібербезпеки, а невдовзі його заступником став Сергій Демедюк, який доти обіймав посаду начальника департаменту кіберполіції НПУ.

«Господарників» у РНБО представляють голова Кабміну Денис Шмигаль, міністр фінансів Сергій Марченко, міністр із питань стратегічних галузей промисловості Олег Урусський, голова Державної служби фінмоніторингу Ігор Черкаський, а також голова НБУ Кирило Шевченко. Цікаво, що попри пандемію COVID-19 та активне залучення до цієї теми Радбезу, до його складу не входили міністри охорони здоров'я — ані Зоряна Скалецька, ані Ілля Ємець, ані Максим Степанов. Чи не єдиним дотичним до цієї сфери є заступник секретаря Радбезу Олексій Соловійов, який прийшов на посаду у лютому 2020 року. За часів Ющенка та Януковича він очолював Державну службу з лікарських засобів, керував Генінспекцією МОЗ із контролю якості лікарських засобів, а числився як співвласник фармацевтичної компанії «Пік-Фарм».

Також у січні 2021-го до складу РНБО був введений президент НАНУ Анатолій Загородній. Таке рішення можна тлумачити по-різному: і як бажання налагодити зв'язок із науковим середовищем, і як спробу надати Радбезу більшої поважності присутністю «весільного академіка».

2. Універсальний інструмент

Ставши секретарем РНБО, Олександр Данилюк заявив, що збирається перетворити відомство на «сильний аналітичний центр», додавши, що РНБО не обмежуватиметься лише питанням національної безпеки. Останнє справдилося повною мірою. Сьогодні Радбез так чи інакше долучається майже до всіх проблемних ситуацій: від катастрофи літака МАУ в Ірані та пожеж на Луганщині до боротьби з епідемією COVID-19 та перевірки Донецького облгазу. Втім, все це сталося вже після відставки Данилюка. Найгучнішою ініціативою останнього було створення Координаційного центру із впровадження реформ оборонно-промислового комплексу. Тоді, у травні 2019-го, «Укроборонпром» саме фігурував у кримінальному провадженні, пов'язаному з розкраданням коштів, а Кабмін щойно виділив на його аудит 32 млн грн. Але до втілення ідеї Данилюка так і не дійшло.

Нарощувати свою присутність у медіапросторі Радбез почав вже під кінець 2019 року. Тоді, напередодні зустрічі у «нормандському форматі», Данілов виступив із інтригуючою заявою про те, що існує цілих п'ять сценаріїв щодо Донбасу і що РНБО прийняла один із них до виконання. Зміст цього сценарію секретар РНБО не розкрив, породивши багато дискусій та здогадок. У листопаді 2020 року Данілов анонсував нове таємниче рішення РНБО стосовно Донбасу, знов не розкриваючи подробиць. Назагал генерування різних стратегій та сценаріїв і є основним завданням РНБО. У січні 2020-го Радбез представив проєкт Стратегії національної безпеки, який Зеленський ввів у дію вже у вересні того самого року. У березні 2021 року РНБО ухвалила Стратегію деокупації та реінтеграції Криму і продовжувала працювати над Стратегією кібербезпеки України. А минулого тижня Зеленський увів у дію рішення РНБО про Стратегію воєнної безпеки, яку ще у грудні 2020 року розробило Міноборони.

Про російську загрозу Данілов говорив ще 2007 року. «Сьогодні завдання Росії — забрати Луганську, Донецьку області та Крим», — розповідав він, пояснюючи, що Донбас має значення як енергетична база, а Крим — як місце дислокації Чорноморського флоту РФ

Навесні минулого року на порядок денний увірвалася епідемія COVID-19, і РНБО несподівано опинилася мало не на передньому краї боротьби. У січні 2020 року при Апараті РНБО була сформована оперативна група, котра займалась моніторингом та аналізом ситуації із COVID-19. До речі, температурний скринінг усіх, хто прибуває до країни, був впроваджений у лютому 2020-го саме рішенням РНБО. Тоді ж Данілов ініціював відновлення санепідемслужби в межах протиепідемічних заходів. Пізніше в одному з інтерв'ю розповів, що саме він педалював створення посади головного санітарного лікаря і призначення Віктора Ляшка. У лютому, під час розпалу конфлікту у Нових Санжарах, секретар Радбезу особисто відвідав місце подій, після чого заявив, що протести підбурювали професійні провокатори. РНБО активно коментує перебіг подій: починаючи від епідемічної ситуації і закінчуючи ефективністю вакцин. Навіть список стаціонарних пунктів вакцинації, котрі запрацювали минулого тижня в Києві, опублікований на сайті РНБО, а не МОЗ. Минулого тижня Данілов розповів, що скоро РНБО може зібратись для обговорення нового всеукраїнського локдауну. Не залишилась РНБО і осторонь конституційної кризи, а точніше — кризи, спровокованої Конституційним Судом (КС). Ще у серпні 2020 року КС визнав неконституційним указ про призначення директора НАБУ, а у жовтні взагалі паралізував роботу НАЗК, оголосивши неконституційною статтю Кримінального кодексу про відповідальність чиновників та суддів за подання неправдивих даних у деклараціях. Це загрожувало не тільки

руйнацією антикорупційної системи, а й псуванням відносин України з Заходом — аж до призупинення безвізу із боку ЄС. Обговорювати ситуацію Зеленський одразу ж пішов до Радбезу. Тоді після екстреного засідання РНБО зобов'язала Кабмін забезпечити доступ НАЗК до усієї необхідної інформації, а президент мав «вирішити питання» щодо підготовки законопроекту про відновлення доброчесності конституційного судочинства. Крім того, від самого початку Данілов надавав публічну підтримку президентові. «Ростов не гумовий, і власні маєтки через кордон перевезти не вдасться», — звертався він до голови КС Олександра Тупицького. Указ про відсторонення Тупицького у грудні 2020-го Зеленський підписав також після засідання РНБО.

Але у центрі суспільної уваги РНБО опинилася цьогоріч, відколи зайнялась накладанням санкцій. Коли у лютому 2021 року РНБО наклала санкції на власника медведчуківських телеканалів Тараса Козака, це стало справжньою сенсацією, і аудиторія почала з нетерпінням чекати «наступної серії». Далі трапилися персональні санкції проти Віктора Медведчука, Оксани Марченко, а також цілої низки фізичних та юридичних осіб. Потім Радбез постановив «вжити невідкладних заходів» для повернення у держвласність нафтопроводу «ПрикарпатЗахідТранс», який належав Медведчуку.

11 березня РНБО доручила СБУ вивчити на предмет державної зради голосування за скандальні Харківські угоди 2010 року — ймовірно, аби накласти на винуватців чергову порцію санкцій. А от фінал санкційного «серіалу» (чи принаймні його першого сезону) виявився не вражаючим. 19 березня РНБО ввела найжорсткіші санкції проти 29 осіб: Віктора Януковича, Миколи Азарова, Віктора Пшонки та інших експосадовців, а також деяких росіян, зокрема депутата Думи Константіна Затуліна. Але попри розмах, практичні наслідки цих санкцій невеликі, оскільки їхні фігуранти давно не проживають в Україні і навряд чи мають намір сюди повернутись. А от тема з націоналізацією «награбованої» власності може стати не менш популярною, ніж демонстративне побиття проросійських діячів. «Повірте — і далі буде! Далі будуть офшори, власність, все, що поцуплено з 1991 року в українського народу, буде повернуте українському народу», — заявляв Данілов ще у лютому, коли РНБО приймала рішення стосовно нафтопроводу Медведчука. Коли на початку березня підконтрольна Донеччина залишилась без опалення через борги перед «Донецькоблгазом», у РНБО заявили, що підприємство належить двом компаніям, зареєстрованим у Гонконзі, і що після розбору польотів воно також може повернутись у власність держави. А 23 березня Зеленський ввів у дію рішення РНБО про повернення у держвласність ПАТ «МоторСіч», чії китайські інвестори підпали під економічні санкції ще у січні.

Наприкінці лютого РНБО взялася за тему подвійного громадянства. Кабміну, СБУ та ЦВК було надано два місяці на інвентаризацію та аналіз відповідної частини законодавства. Після цього протягом пів року Кабмін буде зобов'язаний внести на розгляд Верховної Ради законопроекти, котрі перешкоджатимуть особам із подвійним громадянством працювати на держслужбі та в органах місцевого самоврядування, бути задіяними у проведенні виборів, обіймати керівні посади на стратегічних об'єктах державної власності, бути членами політичних партій тощо.

Словом, протягом минулого року РНБО перетворилась на своєрідне «міністерство президентських справ». Сьогодні Радбез — це вже зовсім не аналітичний центр, про який мріяв Данилюк, і не координаційний майданчик, як це передбачено законодавством. Фактично РНБО має тенденцію до дублювання функцій інших органів влади. Така траєкторія розвитку Радбезу є наслідком слабкості центральної влади й особисто президента. Команда Зеленського фактично розпалася, лояльний Кабмін не демонструє достатньої ефективності, фракція «Слуги народу» давно не монолітна, а Офіс президента під орудою Єрмака явно не забезпечує потреб Зеленського. Тому не дивно, що президент вирішив шукати опори у РНБО, заохочуючи посилення її впливу. Позитивним в усьому цьому є лише те, що РНБО має шанс хоча б частково компенсувати функціональну недостатність решти державних інститутів. І в такій конфігурації секретар РНБО може відігравати значно більшу роль, ніж передбачають його формальні повноваження.

3. Луганський кадр

Коли 2019 року виходець із Донбасу Олексій Данілов став секретарем РНБО, для багатьох це стало несподіванкою, оскільки на той момент Данілов був практично забутий. В кращому разі його пам'ятали як колишнього мера Луганська, який за часів Віктора Ющенка недовго побув очільником Луганської ОДА, а потім — народним депутатом від «Блоку Юлії Тимошенко» (БЮТ). Помітної публічної діяльності Данілов звідтоді не провадив, та й до команди Зеленського не належав — принаймні у такій якості він ніде публічно не виступав. У одному з інтерв'ю Данілов розповів, що познайомився із Зеленським, запросивши кандидата у президенти на презентацію проєкту «Суспільне око». Так чи так, повернення Данілова з політичного небуття одразу викликало жвавий інтерес до його персони.

Олексій Мячеславович Данілов народився 1962 року в місті Красний Луч (з 2016 року — Хрустальний) Луганської області, здобув у технікумі фах ветеринара, а наприкінці 1980-х пішов у бізнес: відкрив кооператив «Білий

лелека», а згодом — мережу магазинів роздрібної торгівлі. Перемога 32-річного бізнесмена на місцевих виборах 1994 року похитнула місцевий розклад сил. Тоді владу у Луганській області захоплювало угруповання номенклатурників і комсомольців, лідерами котрих були досвідчений номенклатурник Віктор Тихонов та амбітний комсомолец Олександр Єфремов. Данілов, не будучи їхнім ставлеником, автоматично привабив голоси усіх, кому набридла ця радянська махра, котра не задовольняла ані запиту на ідеологічні зміни, ані елементарних побутових потреб містян. Крім того, Данілов мав «конструктивні стосунки» з місцевим кримінальним авторитетом Валерієм Доброславським — єдиною силою, котра у Луганську могла протистояти «комсомольському» клану Тихонова — Єфремова.

Хай там як, серед містян Данілов зарекомендував себе як доволі успішний мер — попри тяжку економічну кризу, у місті відбулися помітні позитивні зрушення. 1996-го року Данілов вступив до «СДПУ (о)», коли партією керував ще Василь Онопенко, але за рік із «есдеками» попрощався. Його власне правління також виявилося недовгим. Користуючись сприянням Леоніда Кучми, луганські «комсомольці» саме добудовували свою монополію, і чужорідний мер був їм не потрібен. А тут ще й у червні 1997-го загинув Доброславський: вночі його машину розстріляли з автоматів. Згідно з найбільш обґрунтованою версією, «Добрик» став жертвою конкуруючого донецького криміналітету, але його смерть значно полегшила життя й луганським «комсомольцям», котрі на той час вже контролювали облраду і ОДА. У міськраді швидко сформувалася опозиційна коаліція, СБУ раптом звинуватила дружину Данілова у корупційних оборудках, і у вересні 1997 року «позасистемного» мера відправили у відставку.

Після відставки Данілов нарешті здобуває вищу освіту (причому аж три: фах вчителя всесвітньої історії, менеджера та юриста) і налагоджує зв'язки у Києві. На початку 2000-х Данілов був радником Михайла Бродського, тодішнього голови комітету Верховної Ради з питань промислової політики і підприємництва. Тоді ж він долучився до роботи у партії Бродського «Яблуко», а 2004 року став керівником передвиборчого штабу Віктора Ющенка у Луганську. У лютому 2005 року новообраний президент призначив Данілова головою Луганської ОДА, і Данілов одразу ж почав працювати над тим, аби відправити у відставку голову облради Валерія Тихонова, який диригував боротьбою проти нього у 1997-му. Суспільний запит на показовий розгром регіоналів в Україні був колосальний, але центральна влада вирішила укласти з ними пакт про ненапад. Тож належної підтримки з Києва Данілов не отримав, і у листопаді 2005 року його відправили у відставку. На парламентських виборах 2006 року «Яблуко» пішло на вибори у складі «Блоку Юлії Тимошенко», і Данілов обирається

народним депутатом за списком БЮТ (як безпартійний). Під час парламентської кризи Данілов займав окрему позицію. «Колотнеча, яку зчинили два Віктори і до якої долучилася Юлія Тимошенко, є найбільшою проблемою, — казав Данілов у одному з тодішніх інтерв'ю. — Але, на жаль, ми не говоримо про головне — програє держава». На позачергові вибори 2007 року пішов за списком «Партії вільних демократів» (колишня «Яблуко»), але до Верховної Ради вже не потрапив. Звідтоді його діяльність була фактично непомітною широкому загалу. У 2014-му у ЗМІ почали з'являтися коментарі Данілова щодо поточної ситуації на Донбасі. Цікаво, що про російську загрозу Данілов говорив ще 2007 року. «Сьогодні завдання Росії — забрати Луганську, Донецьку області та Крим», — розповідав він тоді журналістам, пояснюючи, що Донбас має значення як енергетична база, а Крим — як місце дислокації Чорноморського флоту РФ. 2014 року Данілов доволі детально розповідав, як російські спецслужби готувались до вторгнення на Донбас ще з початку 2000-х. Місцеві ж правлячі клани Данілов вважає російськими проксі. «Це не був «луганський клан» чи «донецький клан». Це був російський клан», — стверджує він у одному з недавніх інтерв'ю. «Віктор Федорович думав, що він такий самостійний, що може підвищити ставки у торзі з Путіним. Але звільнитись від російського повідка доволі важко, у його ситуації — фактично неможливо», — міркував Данілов у 2014-му.

А от дії української влади навесні 2014 року він оцінював критично. «Якщо вже проводити антитерористичну операцію, то це треба було робити одразу після захоплення сепаратистами будівлі СБУ у Луганську (тобто з 6 квітня 2014 року. — Ред.)», — говорив він у травні 2014 року. Передовсім, на його думку, у Луганську та області слід було припинити роботу банківської системи, вивезти готівкові кошти, відключити мовлення ЗМІ та засоби зв'язку. Що стосується геополітичного аспекту, то ще 2007 року Данілов висловлював побоювання, що Україна може стати розмінною монетою в американсько-російській геополітичній грі. 2014 року Данілов висловлювався у такому самому дусі. За його словами, Берлін і Москва планували розподіл сфер впливу у Європі і те, що українці несподівано заявили про свою суб'єктність, стало для них несподіванкою. Поховати «пакт Путіна — Меркель» остаточно може союз України, Польщі та країн Балтії, а також партнерство зі Сполученими Штатами. Що ж до Росії, Данілов ще 2014 року пророкував її розпад.

Тож теперішня державницька риторика секретаря РНБО, котра іноді набуває явно націоналістичних обертонів, не є для Данілова чимось новим. Принаймні його теперішні меседжі не суперечать тому, що він говорив у середині 2000-х. Не приховував Данілов і власних амбіцій. Влітку 2014-го на

питання, чи хотів би він стати очільником Луганщини, Данілов відповідав негативно: «Я не хочу грати в ігри, в яких є таким собі чиновим солдатиком. Я в цю гру награвся вже 2005 року: ти є головою ОДА, але за твоєю спиною чиновники і силовики займаються питаннями не державного рівня. Тому для мене сьогодні стати головою адміністрації Луганської області — пройдений етап».

Як далеко простягаються амбіції Данілова сьогодні, можна лише здогадуватись. Так чи так, сьогодні він має всі умови для того, щоб напрацювати політичний капітал на майбутнє. У березні 2021 року баланс довіри до Данілова був приблизно таким самим, як і до Зеленського (–27,6% та –31,4% відповідно). Це не заважає Зеленському бути лідером електоральних симпатій. Але, на відміну від президента, секретар РНБО залишається одним із найменш відомих загалу діячів: майже половина опитаних зізналися, що про Данілова нічого не чули («Центр Разумкова»). Тому зростання впізнаваності за умови успішної діяльності на поточній посаді може відкрити перед Даніловим цілком реальні політичні перспективи.